

*Песоцька Д. Л.,**кандидат філософських наук,**доцент кафедри романо-германської філології**Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна**<http://orcid.org/0000-0002-6544-3713>**Кущенко Ж. Л.,**старший викладач кафедри міжкультурної комунікації та іноземних мови**Харківського технічного університету**«Харківський Політехнічний інститут»**<http://orcid.org/0000-0001-8439-1798>*

ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ ЗА ДОПОМОГОЮ АКУСТИЧНИХ ЗАСОБІВ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ Е.-Е. ШМІТТА)

Анотація. У статті проведено дослідження акустичних засобів невербальної комунікації у сучасній французькій мові на матеріалі творів Е.-Е. Шмітта. Було проаналізовано особливості вживання та письмової фіксації акустичних засобів невербального спілкування при передачі емоційних станів. Крім того, розглянуто вплив конкретних комунікативних ситуацій на вживання та тлумачення лексичних одиниць на позначення акустичних характеристик.

Головну роль при письмовій фіксації акустичних засобів невербальної комунікації відіграють дієслова. Збереження виражальних варіантів акустичних невербальних символів при цьому забезпечується, по-перше, за рахунок семантичної варіативності дієслів французької мови. Відповідні синонімічні ряди дієслів дають можливість фіксувати акустичні засоби невербальної комунікації зі значною точністю і відповідністю до умов комунікативної ситуації.

По-друге, при фіксації акустичних засобів невербальної комунікації дієслова часто супроводжуються іншими частинами мови (іменниками, іменниками з прикметниками, прислівниками) для більш точної передачі закладеного змісту і локалізації невербального символу в даній комунікативній ситуації.

Іменники, детерміновані прикметниками, також часто використовуються для фіксації акустичних засобів невербальної комунікації. Вони супроводжують нейтральні дієслова, надаючи їм необхідних інтонаційно-тембрових характеристик. Найчастіше таку роль виконують іменники «voix» («голос») і «ton» («тон»).

Важливо наголосити на значній нюансованості акустичних засобів невербальної комунікації, в результаті чого для них характерне поєднання з іншими невербальними символами. Такі поєднання широко представлені як під час власне комунікації, так і під час її письмової фіксації. Подібні комплекси засобів невербальної комунікації дають можливість для більш повної передачі необхідної інформації та посилення експресивного ефекту повідомлення.

Ключові слова: невербальна комунікація, акустичні засоби, семантична варіативність, комунікативна ситуація.

Постановка проблеми. Актуальність даного дослідження зумовлена значущістю репрезентації акустичних засобів невербальної комунікації в умовах різних типів комунікатив-

них ситуацій, а також необхідністю вивчення умов та чинників, що впливають на інтерпретацію цих символів у різноманітних комунікативних обставинах. Значною проблемою при цьому виступає неправильне або неточне тлумачення символів, які тим чи іншим чином відображають емоції людини.

Аналіз досліджень. Дослідження невербальної комунікації знаходиться на перетині лінгвістики, психології, соціології та інших гуманітарних наук. У лінгвістиці невербальну комунікацію і її місце в міжкультурному спілкуванні розглядають Н. Багдасарова, Х. Едвард, І. Горелов, Р. Портер, Л. Самовар, О. Сисолятіна, А. Слащук, Л. Солошук, Л. Стефані, Л. Фоміченко.

Мета даної статті – проаналізувати, як за допомогою невербальних засобів зображає емоції у своїх творах Е.-Е. Шмітт. Оскільки значну частину творчості Е.-Е. Шмітта складають драми та сценарії, візуальний компонент в ній займає одну з чільних позицій.

Матеріалом даної роботи слугували твори Е.-Е. Шмітта: «Оскар та Рожева Пані», збірки «Одетта Тульмонд та інші історії», «Мрійниця із Остенде», «Два пана із Брюсселя».

Аналізуючи кількісне співвідношення невербальних засобів комунікації, особливу роль набуває голос: інтонації та тембр. Він передається як за допомогою дієслів, так і іменників, прикметників і прислівників.

При вербальній фіксації акустичних засобів невербальної комунікації, що передають інтонаційні та темброві характеристики мовця, найчисельніше у творах Шмітта представлені дієслова.

За рахунок семантичного різноманіття дієслова використовуються як у передачі емоційно нейтральних ситуацій для вираження власне наративного повідомлення, так і у експресивних комунікативних ситуаціях, як і, відповідно, знаків невербальної комунікації.

Таблиця 1

<i>Bafouiller</i>	<i>Бурмотіти</i>	<i>Страх, сором, вина, інтерес</i>
<i>Balbutier</i>	<i>Белькотіти</i>	<i>Страх, сором, вина, інтерес</i>
<i>Bredouiller</i>	<i>Бубоніти</i>	<i>Страх, сором, вина, інтерес</i>
<i>Chantonner</i>	<i>Наснівувати</i>	<i>Радість</i>

Продовження таблиці 1

<i>Chuchoter</i>	<i>Шепотіти</i>	<i>Страх, сором, вина, інтерес, подив</i>
<i>Crier</i>	<i>Кричати</i>	<i>Радість, подив, гнів, страх</i>
<i>Gémir</i>	<i>Стогнати</i>	<i>Горе</i>
<i>Grogner</i>	<i>Бурчати</i>	<i>Гнів, відроза</i>
<i>Gronder</i>	<i>Буркотіти</i>	<i>Гнів, відроза</i>
<i>Hurler</i>	<i>Волати</i>	<i>Горе, гнів</i>
<i>Murmurer</i>	<i>Бурмотіти</i>	<i>Страх, сором, вина, інтерес</i>
<i>Rechigner</i>	<i>Бурчати</i>	<i>Гнів, відроза</i>
<i>Ronchonner</i>	<i>Буркотіти</i>	<i>Гнів, відроза</i>
<i>S'écrier</i>	<i>Скрикнути</i>	<i>Інтерес, радість, подив, горе, гнів, відроза, страх</i>
<i>S'exclamer</i>	<i>Визукнути</i>	<i>Інтерес, радість, подив, горе, гнів, відроза, страх</i>

[1; с. 45, 57, 78, 285, 289, 291, 294, 296]

Значна варіативність при виборі дієслів на позначення акустичних засобів невербальної комунікації забезпечується за рахунок цілої низки синонімічних рядів таких дієслів. Таким чином, одна й та сама емоція на письмі може бути втілена за допомогою різних дієслів залежно від конкретного контексту, естетичних міркувань та точки зору того, хто фіксує дану ситуацію.

Таблиця 2

<i>Bafouiller</i>	<i>Бурмотіти</i>	<i>Страх, сором, вина, інтерес</i>
<i>Balbutier</i>	<i>Белькотіти</i>	<i>Страх, сором, вина, інтерес</i>
<i>Bredouiller</i>	<i>Бубоніти</i>	<i>Страх, сором, вина, інтерес</i>
<i>Murmurer</i>	<i>Бурмотіти</i>	<i>Страх, сором, вина, інтерес</i>
<i>Grogner</i>	<i>Бурчати</i>	<i>Гнів, відроза</i>
<i>Gronder</i>	<i>Буркотіти</i>	<i>Гнів, відроза</i>
<i>Rechigner</i>	<i>Бурчати</i>	<i>Гнів, відроза</i>
<i>Ronchonner</i>	<i>Буркотіти</i>	<i>Гнів, відроза</i>
<i>Crier</i>	<i>Кричати</i>	<i>Радість, подив, гнів, страх</i>
<i>S'écrier</i>	<i>Скрикнути</i>	<i>Інтерес, радість, подив, горе, гнів, відроза, страх</i>
<i>S'exclamer</i>	<i>Визукнути</i>	<i>Інтерес, радість, подив, горе, гнів, відроза, страх</i>

[2; с. 23, 76, 84, 261, 275]

Урізноманітнення засобів письмової фіксації акустичних невербальних засобів комунікації досягається також за рахунок використання багатозначних дієслів, для яких передача голосового оформлення повідомлення не є першим значенням або значення яких включає не лише акустичну складову.

Таблиця 3

<i>Tempêter</i>	<i>Бушувати</i>	<i>Гнів, відроза, страх</i>
<i>Suffoquer</i>	<i>Задихатися, обурюватися</i>	<i>Гнів, відроза</i>
<i>Jeter (quelques mots)</i>	<i>Кинути кілька слів</i>	<i>Відроза, зневага, сором, вина</i>

[3; с. 45, 76]

Дієслова на позначення невербальних засобів комунікації передають не лише пряме позначення вокальних характеристик повідомлення мовця від його особи, а і властивості голосу як окремого агента дії. Подібне використання у проаналізованих творах зустрічається рідше, як це показано у таблиці 4.

Таблиця 4

<i>La voix se brise</i>	<i>Голос переривається</i>	<i>Подив, горе, гнів, сором</i>
<i>Sa voix tremblait</i>	<i>У нього тремтів голос</i>	<i>Радість, подив, горе, гнів, сором</i>

[4, с. 13, 161]

Особливості акустичних невербальних засобів комунікації можуть бути вираженими не лише за допомогою дієслів. Семантичні характеристики дієслів у певних випадках підсилюються прислівниками («*articuler lentement*», «*prononcer distinctement*» тощо). Вони також уточнюють спосіб вираження тієї чи іншої невербальної дії («*prononcer in petto*» тощо).

Таблиця 5

<i>Articuler lentement</i>	<i>Повільно вимовити</i>	<i>Гнів, відроза, страх</i>
<i>Articuler clairement</i>	<i>Чітко вимовити</i>	<i>Гнів, відроза, зневага</i>
<i>Prononcer distinctement</i>	<i>Розбірливо промовити</i>	<i>Емоційно нейтральний вираз</i>
<i>Répondre rapidement</i>	<i>Швидко відповісти</i>	<i>Подив, страх</i>
<i>Murmurer simplement</i>	<i>Просто пробурмотіти</i>	<i>Зневага, сором, вина</i>

[1, с. 28, 79, 94, 268, 279]

Для письмової фіксації акустичних засобів невербальної комунікації значною мірою використовуються іменники. По-перше, до їх числа входять похідні дієслів, що слугують для вираження голосових характеристик («*murmure*», «*cri*» тощо). Такі похідні можуть становити частину усталених дієслівних виразів («*pousser un cri*» тощо).

Дуже поширеним є використання сполучень іменників із прийменниками, які виступають в ролі обставин («*annoncer avec satisfaction*», «*conclure avec tranquillité*», «*répondre par un murmure indistinct*» тощо).

Таблиця 6

<i>Murmurer, un pli d'amertume au coin de la bouche</i>	<i>Пробурмоти з гіркотою, застиглою на губах</i>	<i>Горе, сором, вина</i>
<i>Répondre par un murmure indistinct</i>	<i>Відповісти невиразним бурмотінням</i>	<i>Подив, горе, страх, сором, вина</i>
<i>Se rejeter en arrière en poussant un cri.</i>	<i>Відсахнутися із криком</i>	<i>Подив, відроза, страх</i>
<i>Annoncer avec satisfaction</i>	<i>Оголосити із задоволенням</i>	<i>Інтерес, радість</i>
<i>Conclure avec tranquillité</i>	<i>Спокійно підсумувати</i>	<i>Горе, зневага, вина</i>
<i>Répondre avec empressement</i>	<i>Квалливо відповісти</i>	<i>Подив, страх, сором</i>
<i>Bredouiller du bout des lèvres</i>	<i>Ледь чутно пробурмотіти</i>	<i>Подив, горе, страх, сором, вина</i>

[1, с. 28, 79, 94, 268, 279, 285, 302]

Для письмової фіксації акустичних засобів невербальної комунікації широко використовуються прикметники. Загалом вони виступають означеннями іменникових додатків при дієсловах, що слугують для вираження передачі голосових повідомлень, таких як «*repandre*», «*demander*», «*dire*» тощо (табл. 7).

Якщо певну інтонацію чи тембр неможливо передати за допомогою дієслова, необхідного відтінку значення досягають за допомогою прикметників. Так, найчастіше вони визначають такі іменники, як «*voix*» (голос), «*ton*» (тон) (табл. 8).

Таблиця 7

<i>Reprendre d'une voix paisible</i>	Заговорити тихим голосом	Подив, сором, вина
<i>Dire d'une voix étouffée</i>	Сказати приглушеним голосом	Страх, горе, сором
<i>Demander d'une voix apaisée mais triste</i>	Запитати спокійним, але сумним голосом	Страх, горе, сором
<i>Demander d'une voix vibrante</i>	Запитати тремтячим голосом	Радість, подив, горе, страх, сором, вина
<i>Poursuivre d'un ton plus âcre</i>	Продовжити більш різким тоном	Гнів, відроза, зневага
<i>Répondre d'une voix neutre</i>	Відповісти нейтральним голосом	Емоційно нейтральний вираз
<i>Répondre d'une voix posée</i>	Відповісти виваженим голосом	Емоційно нейтральний вираз
<i>Lancer d'une voix sifflante</i>	Кинути шиплячим голосом	Гнів, відроза, зневага
<i>S'exclamer d'une voix flemmarde, insuffisamment affirmée:</i>	Скрикнути лінивим, недостатньо твердим голосом	Сором, вина
<i>Insister d'une voix détimbrée</i>	Наполягати безбарвним голосом	Горе, сором, вина
<i>S'enquérir d'un ton détaché</i>	Поцікавитись байдужим тоном	Відроза, зневага

[2; с. 38, 45, 94, 132, 142, 254, 257, 278, 282]

Таблиця 8

<i>La voix haletante</i>	Переривчастий голос	Страх, подив, сором, зневага
<i>Ton impérieux</i>	Владний тон	Гнів
<i>La voix définitive</i>	Рішучий голос	Інтерес, гнів
<i>Un ton plus âcre</i>	Більш різкий тон	Гнів, відроза, зневага
<i>Une voix paisible</i>	Тихий голос	Подив, сором, вина
<i>Une voix étouffée</i>	Приглушений голос	Горе, страх, сором, вина
<i>Un ton détaché</i>	Байдужий тон	Емоційно нейтральний вираз
<i>Une voix flemmarde, insuffisamment affirmée</i>	Лінивий, недостатньо твердий голос	Сором, вина
<i>Une voix détimbrée</i>	Безбарвний голос	Горе, сором, вина
<i>Une voix sifflante</i>	Шиплячий голос	Гнів, відроза, зневага

[2, с. 21, 35, 86, 134, 145, 255, 264, 266, 280]

З точки зору голосового оформлення важливо виокремити паузи, тобто перерви у мовленні, направлені на передачу чи підсилення значення певного повідомлення. Залежно від контексту вони можуть передавати як позитивні, так і негативні емоції, що представлено в табл. 9.

Лексичне втілення пауз набуває форми іменників у ролі як підмета (*un silence suivit sa question, le silence gagna la pièce*), так і додатка (*marquer un silence*), при чому для передачі відповідного смислового відтінку іменник «silence» може бути визначений прикметником (*maussade, respectueux тощо*).

Таблиця 9

<i>Marquer un silence respectueux</i>	Мовчати із повагою	Горе, сором, вина
<i>Un silence maussade suivit sa question</i>	Після питання запанувала гнітюча тиша	Горе, відроза, зневага, страх, сором, вина
<i>On s'est tus un petit moment</i>	Певний час тривало мовчання	Горе, відроза, зневага, страх, сором, вина

[3, с. 22, 35, 88]

Що стосується екстралінгвістичних знаків, доволі багатозначним символом є сміх. Де-юре позитивне значення цього символу може втілювати і злість, відчай, іронію. Сміх може передавати як радість, схвалення, так і сором, іронію, розгубленість, як можна побачити з табл. 10.

Письмова фіксація сміху здійснюється за допомогою дієслів («rire», «éclater de rire») і іменників («rire»), детермінованих низкою прикметників («cruel» тощо).

Таблиця 10

<i>Rire cruel</i>	Жорстокий сміх	Гнів, зневага
<i>Éclater de rire</i>	Вибухнути сміхом	Радість, подив, зневага
<i>S'esclaffer</i>	Розреготатися	Радість, зневага
<i>Glousser</i>	Хихотіти	Радість, зневага, страх, сором

[4, с. 14, 43, 75]

Важливе місце в структурі акустичних засобів невербальної комунікації займають сльози і плач. Хоча вони можуть виражати і найвищий ступінь радості, у більшості випадків вони передають більш широкий спектр негативних емоцій: сум, відчай, тривогу тощо. Для характеристики цього елемента невербальної комунікації необхідно також зазначити, що його маніфестація значною мірою залежить від рівня емоційності мовця і його темпераменту, а також суспільних умовностей стосовно гендерних характеристик.

Синонімічний ряд лексичних засобів на позначення представлено дієсловами (*sangloter, pleurer тощо*), а також іменниками, які, проте, фігурують лише у складі низки словосполучень (*les sanglots l'étouffent, les yeux se brouillent de larmes тощо*).

Таблиця 11

<i>Les sanglots l'étouffèrent</i>	Захлинувся в риданнях	Горе, страх, сором
<i>Des larmes brouillèrent ses yeux</i>	В очах виступили сльози	Горе, страх, сором
<i>Ses yeux se brouillèrent de larmes</i>	В очах виступили сльози	Горе, страх, сором
<i>Se mettre à pleurer</i>	Почати плакати	Радість, горе, страх, сором, вина
<i>Commencer à sangloter</i>	Вона почала ридати	Горе, страх, сором

[4, с. 14, 43, 75, 145, 231]

Що стосується інших екстралінгвістичних елементів, то проведено дослідження також показує, що з-поміж цих засобів невербальної комунікації в акустичному аспекті вагому позицію займає зітхання. Залежно від контексту зітхання слугує для передачі полегшення, смутку тощо.

На письмі для уточнення значення дієслова «sourir» («зітхати») та іменника «sourir» (зітхання) використовують іменники або прикметники, як це видно з табл. 12.

Таблиця 12

<i>Sourir</i>	Зітхнути	Радість
<i>Pousser un soupir d'approbation</i>	Зітхнути у якості згоди	Горе, сором, вина
<i>Sourir, soulagé</i>	Зітхати з полегшенням	Радість
<i>Sourir de soulagement</i>		

[2, с. 11, 45, 56, 283]

Висновки. Таким чином, акустичні невербальні засоби комунікації грають важливу роль у передачі емоцій, що супроводжують вербальне повідомлення. З цією метою комуніканти можуть використовувати різноманітні варіації характеристик тембру і тону, паузи, екстралінгвістичні акустичні засоби невербальної комунікації відповідно до мети спілкування.

Що стосується вербальної фіксації цих засобів, то вона відбувається завдяки прямому і опосередкованому опису відповідних реакцій мовців. При цьому лексичне втілення цих засобів значною мірою реалізується за допомогою дієслів, їх поєднання з іменниками і прислівниками, а також за допомогою іменників, часто детермінованих прикметниками.

Література:

1. Schmitt E.-E. La Rêveuse d'Ostende. Paris : Albin Michel, 2007. 310 p.
2. Schmitt E.-E. Les deux messieurs de Bruxelles. Paris : Albin Michel, 2012. 288 p.
3. Schmitt E.-E. Oscar et la dame rose. Paris : Albin Michel, 2002. 99 p.
4. Schmitt E.-E. Odette Toulemonde et autres histoires. Paris : Albin Michel, 2006. 281 p.
5. Schiaratura L. Analyse et interprétation psychologiques des comportements corporels en situation de communication interpersonnelle. 2013. URL: <https://journals.openedition.org/methodos/3013> (дата звернення: 25.11.2023).
6. Terrier C. La communication non verbale. 2013. URL: http://www.cterrier.com/cours/communication/60_non_verbal.pdf (дата звернення: 14.11.2023).

Pesotska D., Kushchenko Zh. Expression of emotions by means of acoustic means of non-verbal communication in French language (on the example of works by E.-E. Schmitt)

Summary. The article deals with the study of acoustic means of non-verbal communication in modern French

on the basis of works by E.-E. Schmitt. The peculiarities of the use and written fixation of acoustic means of non-verbal communication in the transmission of emotional states are analysed. In addition, the influence of specific communicative situations on the use and interpretation of lexical items denoting acoustic characteristics is considered.

Verbs play the main role in the written recording of acoustic means of non-verbal communication. The preservation of expressive variants of acoustic non-verbal symbols is ensured, firstly, by the semantic variability of French verbs. The corresponding synonymous verb series make it possible to record acoustic means of non-verbal communication with considerable accuracy and in accordance with the conditions of the communicative situation.

Secondly, when recording acoustic means of non-verbal communication, verbs are often accompanied by other parts of speech (nouns, nouns with adjectives, adverbs) for a more accurate transmission of the inherent meaning and localisation of the non-verbal symbol in a given communicative situation.

Nouns determined by adjectives are also often used to record acoustic means of non-verbal communication. They accompany neutral verbs, giving them the necessary intonation and timbre characteristics. Most often, this role is played by the nouns "voice" and "tone".

It is important to emphasise the considerable nuance of acoustic means of non-verbal communication, which results in their combination with other non-verbal symbols. Such combinations are widely represented both during the actual communication and during its written recording. Such complexes of non-verbal communication tools provide an opportunity for a more complete transmission of the necessary information and enhancement of the expressive effect of the message.

Key words: non-verbal communication, acoustic means, semantic variation, communicative situation.